

HET LEVEN VAN JEZUS CHRISTUS

Gebeden en overdenkingen

*Inleiding en moderne bewerking
door Jacques Koekkoek*

© 2013 Uitgeverij Kok - Utrecht
www.kok.nl
Omslagontwerp Geert de Koning
Opmaak binnenwerk Garage BNO
ISBN 978 90 435 2146 8
ISBN 978 90 435 2147 5
NUR 700

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inleiding

Thomas a Kempis (1379/80–1471) is de belangrijkste auteur die de Moderne Devotie, de religieuze vernieuwingsbeweging die zich in de IJsselstreek in de 14^e en 15^e eeuw ontwikkelde, heeft voortgebracht. Om enigszins vertrouwd te raken met de leefwereld van de kloosterling Thomas, is het goed om de omstandigheden te schetsen van de tijd waarin de Moderne Devotie is ontstaan.

De Moderne Devotie

De hervormingsbeweging van de Moderne Devotie ontstond in een in religieus opzicht woelige tijd. De katholieke kerk bevond zich in een crisis. In alle geledingen van de kerkelijke hiërarchie waren er misstanden. Priesters lichtten veelvuldig de hand met het celibaat en velen waren meer uit op macht en aanzien dan dat er sprake was van vrome toewijding aan de religieuze taken. Zelfs op het hoogste niveau was de crisis merkbaar: in 1378 waren er twee pausen die elkaars aanhangers in de ban deden. Deze periode staat bekend als het Westers Schisma dat van 1378 tot 1417 duurde. In 1409 waren er zelfs drie pausen die zichzelf als de rechtmatige paus zagen.

Genoemd moet ook worden dat de theologie, zoals die aan de universiteiten werd onderwezen, ver af stond van de dagelijkse geloofspraktijk. Theoretische bespiegelingen gingen bijvoorbeeld over de vraag of het eindige (de mens) het oneindige (God) kan doorgronden.¹ Als de eindige mens het oneindige zou kennen, zou hij aan God gelijk zijn en dat is niet mogelijk. Dergelijke vraagstukken hadden een sterk rationele en intellectualistische inslag. Deze en andere factoren maakten de tijd rijp voor mensen die een hervorming van het geloofsleven voorstonden en zo ontstond een beweging die

1 Paul van Geest, *Thomas a Kempis*. Mystagoog op de breuklijn tussen de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd (Kok 2008).

bekend zou worden onder de naam Moderne Devotie. De in Deventer geboren Geert Grote (1340–1384) was de grondlegger van deze beweging. Aanvankelijk was Geert bepaald geen modelgelovige, want zou hij volop deelgenomen hebben aan het wereldse leven met zijn geneugten. Maar vooral door een ernstige ziekte kwam Geert tot inkeer en zou hij zijn leven vol overgave gaan wijden aan God. Deze persoonlijke bekeringsgeschiedenis kan gezien worden als een illustratie van het feit dat de moderne devoten streefden naar een persoonlijk, innerlijk doorleefd geloof. De Moderne Devotie wordt dan ook wel omschreven met de term vernieuwde innigheid of vernieuwde innerlijkheid.² Deze inkeer in zichzelf om tot een persoonlijke relatie met Christus te komen, stond in contrast met de gangbare geloofspraktijk in de late middeleeuwen. De heilsboodschap van het katholieke geloof werd in die tijd door de kerk uitgedragen zonder dat de individuele gelovige veel moeite bij te dragen om dit heil te verwerven. Als je tot de katholieke kerk behoorde, was je als het ware verzekerd van Gods genade. Maar de rituelen en gebruiken in de kerk waren aan erosie onderhevig en de bezieling was vaak ver te zoeken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat men er van doordrongen raakte dat de individuele gelovige zelf verantwoordelijk was voor zijn heil en zelf zijn positie tegenover God moest bepalen.³

De Moderne Devotie was een beweging die bij uitstek deze persoonlijke beleving van het geloof propageerde. Daar droeg zeker Geert Grote aan bij, die als boeteprediker door het land trok en preekte in de volkstaal in plaats van het Latijn, zoals in die tijd gebruikelijk was. Ook verschenen er religieuze werken zoals getijdenboeken in de volkstaal, waardoor veel meer mensen kennis konden nemen van geloofszaken. De eigen beleving en het bezig zijn met spirituele zaken door niet-religieuzen kwam steeds meer van de grond.

Er kwam vanuit de Moderne Devotie een stroom van boeken

-
- 2 Koen Goudriaan (eindredactie). *Vernieuwde innigheid*. Over de Moderne Devotie, Geert Grote en Deventer (Nieuwegein 2008).
 - 3 José van Aelst, *Vruchten van de passie*. De laatmiddeleeuwse passieliteratuur verkend aan de hand van Suso's Honderd artikelen (Deventer 2011).

op gang en met enig recht zou men kunnen spreken van de eerste school van spirituele schrijvers in de Nederlanden.⁴

Leven en werk van Thomas a Kempis

Dat Thomas a Kempis de belangrijkste schrijver van de Moderne Devotie wordt genoemd, is voornamelijk te danken aan zijn wereldwijd verspreide werk de *Navolging van Christus*.

Thomas werd in 1379 of 1380 in Kempen geboren, dat destijds tot het bisdom Keulen behoorde. Op twaalfjarige leeftijd vertrok Thomas naar het klooster Windesheim dat vlak bij Zwolle lag. Zijn veel oudere broer Johannes was betrokken bij de stichting van dit klooster. Al vrij snel stuurde Johannes zijn broer naar Deventer met een aanbevelingsbrief voor Floris Radewijns. Floris Radewijns was een moderne devoot van het eerste uur en een volgeling en goede vriend van Geert Grote. Hij zou in Deventer als mentor fungeren voor Thomas, die aan de kapittelschool van de Lebuïnuskerk onderricht volgde. In 1399 verliet Thomas Deventer en vertrok hij naar Zwolle om opgenomen te worden in het klooster St. Agnietenberg, dat in 1398 was gesticht. Prior van het klooster was intussen Thomas' broer Johannes. Pas rond zijn vierendertigste jaar werd Thomas tot priester gewijd. Het zou kunnen dat de kloosteroversten twijfelden aan de geschiktheid van Thomas voor het priesterschap, maar een aannemelijker verklaring van de late priesterwijding is de drang naar perfectie gepaard met onzekerheid en twijfels van Thomas zelf.⁵ Hierna volgde vrij snel zijn benoeming als subprior en novicenmeester. In de laatste functie werd hem de zorg toevertrouwd van jonge kloosterlingen en in veel van zijn geschriften wendt hij zich vol overgave met zijn voorschriften en vermaningen tot deze novicen en andere medebroeders. Thomas was een ijverig kopiïst van religieuze werken, waaronder de Bijbel, maar hij schreef zelf ook

4 Leendert Breure, *Doodsbeleving en levenshouding*. Een historische studie betreffende de Moderne Devotie in het IJsselgebied in de 14e en 15e eeuw (Hilversum 1987).

5 Paul van Geest, *Thomas a Kempis (1379/80–1471)*. Een studie naar zijn mens- en godsbeeld (Kampen 1996).

vele werken, zoals traktaten, preken en brieven. Met slechts enkele onderbrekingen sleet Thomas zijn lange leven in het klooster St. Agnietenberg. In 1471 overlijdt Thomas. Een onopvallende plek bij de ingang van de Onze Lieve Vrouwe Basiliek in Zwolle met de schrijn met zijn gebeente dient als herdenkingsplek. Hoe bescheiden ook van opzet, het zou de eenvoudige Thomas ongetwijfeld nog veel te veel eer zijn geweest. Van het klooster St. Agnietenberg rest niets meer. Slechts een eenvoudig monument met het opschrift: 'Hier leefde Thomas van Kempen in den dienst des Heeren en schreef zijn Navolging van Christus', markeert de plek waar eens het klooster heeft gestaan.

Nuchtere mystiek

Ruim twintig jaar is Thomas in de beslotenheid van het klooster bezig geweest met de *Navolging* alvorens het in 1441 aan de boekbinder aan te bieden. Talloze uitgaven en vertalingen zijn er sinds de uitgave van het werk verschenen. In klare taal, zonder veel theoretische bespiegelingen, beschrijft hij de weg van gehechtheid aan de wereld en zichzelf naar inkeer, verinnerlijking, om zo binnen te treden in het leven van Christus. Heel het streven en verlangen van de mens moet gericht zijn op de uiteindelijke zaligheid, de vereniging met God.

De praktische en eenvoudige levenswijsheid van Thomas wordt door Huizinga beschreven als 'nuchtere mystiek', in tegenstelling tot de heftige, extatische visioenen waar sommige andere christelijke mystici om bekend stonden.⁶ Deze 'nuchtere mystiek' wordt ook beschreven in het gelijknamige boek van Kees Waaijman e.a. over de *Navolging*, waarin onder andere wordt belicht dat Thomas juist de praktische kant van de godsontmoeting benadrukt, waardoor een eenvoudige boer vaak beter is toegerust om het goddelijke licht te ervaren dan een geleerde filosoof die de waarheid door boekengeleerdheid meent te doorgronden.⁷ De nuchtere mystiek houdt

6 Johan Huizinga, *Herfsttij der Middeleeuwen* (Haarlem 1975).

7 Kees Waaijman e.a., *Nuchtere mystiek. Navolging van Christus* (Kampen 2006).

overigens niet in dat Thomas gezien moet worden als een mysticus. Mystiek betekent een bijzondere vereniging van God met de mens. Thomas moet echter veeleer gezien worden als een mystagoog. De mystagoog is iemand die anderen inleidt, inzicht verschaft in de geheimen van het geloof en dat is de rol die Thomas met verve vervult.⁸

De nuchtere mystiek van Thomas spreekt de mensen nog altijd aan, getuige de verschillende Nederlandse vertalingen die in het afgelopen decennium van de *Navolging* zijn verschenen.

Maar Thomas heeft veel meer werken op zijn naam staan, waarvan slechts enkele in modern Nederlands voorhanden zijn.⁹

Passieliteratuur in de middeleeuwen

Met name vanaf de twaalfde eeuw zien we de belangstelling voor het mens-zijn van Christus groeien en komt er steeds grotere nadruk te liggen op zijn lijden. Mede door de kruistochten leerde men het Heilige Land kennen en dat bracht als vanzelf een groeiende belangstelling met zich mee voor het leven van Jezus, dat zich daar had afgespeeld. Bernardus van Clairvaux (1090–1152), die in zijn preken opriep tot de Tweede Kruistocht, was een van de eersten die het type teksten schreef dat in de latere eeuwen uitgroeide tot de populaire passieliteratuur.¹⁰ De moderne devoten, en dus ook Thomas a Kempis, zijn sterk beïnvloed door het werk van Bernardus. De mystieke beleving van de passie zien we voor het eerst bij Franciscus van Assisi, stichter van de kloosterorde van de franciscanen, die in

8 Johan C. Schaeffer, *De predikant als mystagoog* (Nunspeet 2002).

9 Thomas a Kempis, *Alleenspraak der ziel*, vertaling Rijklof Hofman (Baarn 2000).

Thomas a Kempis, *De rozentuin*, vertaling Vincent Hunink (Kampen 2009).

Thomas a Kempis, *Het lieddal*, vertaling Jacques Koekkoek (Kampen 2010).

Thomas a Kempis, *Gelijk het gras*. Erkenning van onze broosheid, vertaling Rudolf van Dijk (Utrecht 2011).

Thomas a Kempis, *Brevier*, samengesteld door Jacques Koekkoek (Utrecht 2011).

10 José van Aelst, *Vruchten van de passie*. De laatmiddeleeuwse passieliteratuur verkend aan de hand van Suso's Honderd artikelen (Hilversum 2011).

1228 heilig werd verklaard. Bij hem stonden de menswording van Jezus en zijn lijden en sterven centraal. Het hoogtepunt van zijn mystieke beleving was het visioen dat hij kreeg in 1224 waarna hij de stigmata ontving; een wel heel letterlijke navolging van Christus in lichamelijke zin.¹¹

We kunnen de veranderende belangstelling voor Christus ook aflezen uit de kunstuitingen, met name in de kerk. In de vroege middeleeuwen werd Christus vaak afgebeeld als machtige heerser over het heelal (Christus Pantokrator). Geleidelijk zal dit beeld gaan verschuiven door de groeiende aandacht voor het lijden van Christus en zien we Hem in de beeldende kunst steeds vaker afgebeeld als ‘man van smarten’.

Er zijn veel auteurs, zowel in de Nederlanden als ver daarbuiten, die het leven van Christus en met name het passieverhaal hebben beschreven en bewerkt. Vooral in de Nederlanden is een groot aantal passieteksten overgeleverd.¹²

Thomas' auteurschap

Bij middeleeuwse werken is vaak verwarring over het auteurschap. Dit vloeit onder meer voort uit het feit dat men in die tijd niet uit was op persoonlijke roem en men het daarom vaak niet nodig vond de eigen naam bij een geschreven werk te vermelden. We zien dit bij de moderne devoten en dus ook bij Thomas a Kempis.

Een probleem bij de grote hoeveelheid passieliteratuur is ook dat bestaande teksten vaak gemakkelijk door andere auteurs werden veranderd en aangepast aan de behoefte van het publiek dat men voor ogen had, zodat het toeschrijven van een werk aan een bepaalde auteur niet altijd zo eenvoudig is. De oorspronkelijkheid van de verschillende Levens van Jezus is toch al een moeilijk punt. Aangezien bij al deze werken geput wordt uit dezelfde bron, namelijk de vier evangeliën, lijken noodzakelijkerwijs allemaal op elkaar.

Het leven van Jezus Christus is oorspronkelijk in het Latijn geschre-

11 Zie ook pag. 216.

12 José van Aelst, *Vruchten van de passie*. De laatmiddeleeuwse passieliteratuur verkend aan de hand van Suso's Honderd artikelen (Hilversum 2011).

ven en verscheen, vermoedelijk na 1456 onder de titel *Orationes et meditationes de vita Christi*. Onduidelijkheid over het auteurschap van Thomas van de *Orationes* werd in de hand gewerkt toen Henricus Sommalius in 1600 de verzamelde werken van Thomas uitgaf.¹³ Hij was niet op de hoogte van het feit dat Thomas ook de *Orationes* had samengesteld, dus vermeldde hij ze niet in de verzameling. Sommalius werd al snel op deze vergissing attent gemaakt en toen er in 1606 een tweede uitgave verscheen, waren de *Orationes* daarin wel opgenomen. Acht jaar later moest er een derde uitgave gedrukt worden. Helaas heeft de drukker daarbij de eerste uitgave als model genomen, met als gevolg dat de *Orationes* wederom ontbraken. Bij de andere uitgaven die volgden werd klakkeloos de derde uitgave als voorbeeld genomen.¹⁴ Michael Josephus Pohl die van 1902 tot 1922 de *Opera Omnia* van Thomas a Kempis in zeven delen samenstelde, wist duidelijk te maken dat Thomas de auteur was van de *Orationes* en nam dit werk dan ook weer op in het verzamelde werk.¹⁵

Toch stak de discussie over Thomas' auteurschap af en toe weer de kop op. Zo schreef bijvoorbeeld de bekende karmeliet Titus Brandsma in 1939 een artikel dat handelt over een werkje van Jan Brugman, door Brandsma omschreven als een *Leven Ons Heren in 40 ontboezemingen*.¹⁶ Hij noemt ook nog een tweede exemplaar van Brugman dat 44 ontboezemingen telt. Brandsma ziet opvallend veel overeenkomsten tussen deze *Ontboezemingen* en de *Orationes* van Thomas a Kempis en hij meent dat dit laatste werk een vertaling en uitbreiding in het Latijn van Brugmans' *Ontboezemingen* moet zijn. Deze conclusie moet Jac. van Ginneken met welgevallen gelezen hebben, want hij had toch al geen hoge dunk van Thomas als oorspronkelijk schrijver. Zo publiceerde hij in 1929 een werk met de

13 Henricus Sommalius, samensteller, *Thomae Malleoli a Kempis Opera Omnia* (Antwerpen 1607).

14 Pater Dr. Bonaventura Kruitwagen in: *Gebeden en overwegingen over het leven van Christus* (Bussum 1950).

15 Michael Josephus Pohl, samensteller, *Thomae Hemerken a Kempis Opera Omnia*, deel 5 (Freiburg 1902).

16 Titus Brandsma, 'Pater Brugman's Considerationes de Passione Domini gevonden'. *Tijdschr. voor Taal- en Letterkunde* 27, p. 71–85 (Leiden 1939).

titel die aan duidelijkheid niets te wensen overliet: *De navolging van Christus of het dagboek van Geert Grootte*.¹⁷ Hij beweerde daarin dat de *Navolging* niets anders was dan een bewerking in het Latijn van een door Geert Grote geschreven werk in het middelnederlands. Nog in hetzelfde jaar dat het artikel van Brandsma verscheen, publiceerde van Ginneken een tweetal artikelen waarin hij de conclusie van Brandsma bevestigde. Hij schrijft dat Thomas de *Beschouwingen over het lijden van Christus* én het *Leven van Jezus* van pater Brugman bij zijn overzetting in het Latijn tot één mozaïek heeft verwerkt.^{18, 19} Willeumier-Schalij komt na bestudering van zowel Thomas' als Brugmans' werk tot een slotsom, die precies tegenovergesteld is aan die van Van Ginneken; zij stelt dat het juist Brugman is die Thomas' werk heeft gebruikt.²⁰

De verwarring bij Thomas' werken wordt nog eens vergroot doordat hij zoveel verschillende genres beoefende en dus zijn hand niet altijd eenduidig in de verschillende werken is te herkennen. Er is wel geopperd dat de ontvankelijke Thomas gevoelig was voor invloeden van buitenaf en mede daardoor en ook afhankelijk van in welke periode hij een bepaalde tekst schreef, nogal eens van stijl veranderde.²¹ Paul van Geest stelt dat deze stijlverschillen afhankelijk waren van het doel en het publiek dat hij voor ogen had.²² Hij deelt Thomas' werken in verschillende genres in. Zo ziet hij Thomas

17 Jac. van Ginneken, *De navolging van Christus of het dagboek van Geert Grootte in den oorspronkelijken Nederlandschen tekst hersteld en met de oudste Latijnsche vertaling vergeleken* (Brussel's-Hertogenbosch 1929).

18 Jac. van Ginneken, 'Thomas Hemerken en Pater Brugmans 'Leven van Jezus''. *Onze Taaltuin*, jaargang 8, 1939, p. 230-250 (Maastricht 1939).

19 Van Ginneken gebruikt de term *Beschouwingen* waar Brandsma en Willeumier-Schalij het woord *Ontboezemingen* hanteren.

20 J.M. Willeumier-Schalij, 'Onbekende handschriften van Get Leven van Jezus van Thomas a Kempis en nieuwe argumenten voor zijn auteurschap'. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, jaargang 92, 1976, p. 33-60.

21 C.C. de Bruin, *De Middelnederlandse vertaling van De Imitatione Christi* (Leiden 1954).

22 Paul van Geest, 'De sermones van Thomas a Kempis: een terreinverkenning'. *Trajecta*, vol. 2, afl. 4, p. 305-326.

als mystiek-spiritueel schrijver in de *Navolging*, waarbij het werk in een didactische vorm is gegoten. De *Orationes* beschouwt hij als een dogmatisch-ascetisch traktaat, waarbij Thomas meer als theoloog op de voorgrond treedt, hoewel hij met dit werk geen systematisch uitgewerkte leer over het christelijke leven wilde geven; het is veeleer een praktische uitwerking van de dogma's over Christus.

Inmiddels is de discussie over Thomas' auteurschap van de *Orationes* wel verstomd en wordt vrij algemeen aangenomen dat Thomas inderdaad de auteur is van de *Orationes*. Hierbij moet in verband met de oorspronkelijkheid van het werk wel de kanttekening worden gemaakt dat Thomas in zijn *Orationes* duidelijk schatplichtig is aan de kartuizer monnik Ludolphus van Saksen (ca. 1300–1377), die een omvangrijk werk geschreven heeft: *Vita Jesu Christi*, dat in de late Middeleeuwen uiterst populair is geweest. Thomas heeft ook rijkelijk geput uit het werk van de franciscaanse theoloog Bonaventura, die in 1260 *Ligna Vitae*, de boom des levens, schreef, een belangrijke meditatieve tekst voor de praktijk van het geestelijk leven, waarin de symboliek van een boom gebruikt wordt om het leven van Christus te beschrijven.²³

Inhoud en stijlkenmerken

De *Orationes* moeten een zekere populariteit genoten hebben, getuige de verschillende drukken die er met de opkomst van de boekdrukkunst en ook later zijn verschenen. De laatste Nederlandse vertaling van de *Orationes* verscheen alweer geruime tijd geleden, in 1950, onder de titel *Gebeden en overwegingen over het leven van Christus*.²⁴ Het grote publiek zal niet bekend zijn met dit werk. De vraag is of het gezegde 'onbekend maakt onbemind' ook voor dit werk opgaat. Ontegenzeggelijk is er nogal een verschil tussen dit werk en de *Navolging*

23 J.M. Willeumier-Schalij, 'Onbekende handschriften van Get Leven van Jezus van Thomas a Kempis en nieuwe argumenten voor zijn auteurschap'. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, jaargang 92, 1976, p. 33-60.

24 Thomas Hemerken van Kempen, *Gebeden en overwegingen over het leven van Christus*. Uit het Latijn vertaald door Fr. Hyacinth Verbij en J.A.Th. van Wessum (Bussum 1950).

en dat ligt niet alleen aan de inhoud, maar ook aan de gehanteerde stijl. Inhoudelijk gezien vormt *Het leven van Jezus Christus* meer een eenheid dan de *Navolging*, die in feite bestaat uit een viertal afzonderlijke traktaten. Die eenheid is gemakkelijk te bewerkstelligen, aangezien Thomas het leven van Jezus schetst zoals dat in de evangeliën beschreven is. Maar de nuchterheid waarvan hiervoor sprake was, is in dit werk ver te zoeken. Het taalgebruik is zeer expressief en Thomas toont zich een meester van de hyperbool. Dat wil zeggen, dat Thomas niet schroomt om voorvallen of emoties zwaar aan te zetten met het doel de lezer in de juiste gemoedstoestand te brengen en met name het medelijden, of liever het mee-lijden op te wekken. Bloed en tranen vloeien rijkelijk. Er worden veel bijvoeglijke naamwoorden gebruikt, vaak in de overtreffende trap. Jezus wordt een schier onuitputtelijke reeks kwalificaties toegedicht, zoals ‘vorst van alle machten’, ‘vlekkeloze spiegel van de goddelijke majesteit’, ‘machtige schenker van kracht’, ‘vurige minnaar van onze zaligheid’, enz. Thomas schildert zijn taferelen als het ware in clair-obscur: Jezus, als licht van de wereld wordt vaak in één adem genoemd met de duisternis die zijn beulen en vijanden en de zondige mens in het algemeen omgeven. De verhevenheid en grootsheid van Jezus wordt in schril contrast gebracht met de nietigheid van de mens. Overigens zal Thomas niet de bedoeling hebben gehad om alleen maar stil te staan bij de verdorvenheid, de zondigheid van de mens. Ongetwijfeld zal hij ingestemd hebben met de visie van Gerard Zerbolt van Zutphen, die wel omschreven kan worden als de ideoloog van de moderne devoten. Gerard Zerbolt beschrijft dat de weg die de mens moet bewandelen die van de innerlijke hervorming of geestelijke omvorming moet zijn. De mens heeft door de zondeval zijn natuurlijke rechtschapenheid verloren en hij zal in de geest moeten opklimmen om zijn oorspronkelijke waardigheid weer te verkrijgen. Dit is de weg van de spirituele omvorming, waarbij de mens zich de goddelijke bestemming van zijn leven op aarde bewust wordt en zijn leven hiernaar tracht vorm te geven.²⁵

25 Gerard Zerbolt van Zutphen, *Geestelijke opklimmingen*. Vertaald, ingeleid en toegelicht door R.Th.M. van Dijk O. Carm. (Amsterdam 2011).

Thomas' werk bestaat uit twee traktaten die elk in twee delen zijn onderverdeeld. De meeste hoofdstukken volgen eenzelfde stramien. De hoofdstukken beginnen veelal met een lofprijzing (Ik zeg en dank U, Heer Jezus Christus), waarna een passage uit het evangelie uitvoerig aan bod komt. In plastische en gedetailleerde beschrijvingen wordt het leven van Jezus aanschouwelijk gemaakt, waarbij een beroep gedaan wordt op alle zintuiglijke en affectieve vermogens. Zo wordt men als het ware de gebeurtenis binnengevoerd, getuige de volgende passages: *Hef dan uw ogen* ten hemel en verlang vurig met alle vezels van je hart naar de vereniging met Christus. En: *Richt daarna je geest* op het lijden van Christus (...). Vervolgens: *Treed* ook met Jezus en zijn leerlingen *binnen* in de hof van de Olijfberg. *Buig* met Jezus *je knieën*. *Werp je op je aangezicht* ter aarde.²⁶ Thomas verwoordt de intentie hiervan heel mooi in de volgende zin: Stel mij zo in staat U altijd voor ogen te hebben als was U werkelijk bij mij aanwezig, als één die alles ziet, die met mij wandelt langs de weg en mij tot veel goede dingen aanzet.²⁷

De hoofdstukken worden afgesloten met een persoonlijk gebed waarin vaak de zonden worden beleden, om vergeving wordt gevraagd of het verlangen uitgesproken wordt om door het voorbeeld van Jezus gesterkt te worden in het geloof. Niet zelden wordt in figuurlijke zin aangesloten bij wat in de voorgaande passage aan de orde is gekomen. Bijvoorbeeld in het hoofdstuk waarin Jezus de voeten van zijn leerlingen wast, vraagt Thomas in het persoonlijk gebed om schoongewassen te worden van zijn zonden en gereinigd te worden naar lichaam en geest.

In *Het leven van Jezus Christus* wordt veel aandacht ingeruimd voor het lijden van Christus. Waar in de Bijbel het lijdensverhaal in enkele bladzijden wordt verteld, besteedt Thomas ongeveer de helft van zijn boek aan de passie van Christus. Bij de moderne devoten neemt het overdenken van het leven en vooral het lijden van Christus een voorname plaats in. De lijdende Christus diende als voorbeeld voor de broeders en kloosterlingen: als Christus zo veel geleden

26 I, deel 2, hst. 30.

27 II, deel 1, hst. 11.

heeft, dan moeten wij, gewone stervelingen, niet streven naar een gemakkelijk leven waar het ons altijd voor de wind gaat, want dat bevordert de nederigheid niet en leidt tot ijdele roemzucht. Als iets voor de mensen beter en nuttiger was geweest dan te lijden, dan zou Christus dat toch zeker door zijn woord en voorbeeld getoond hebben, aldus Thomas in de *Navolging*.

Zoals gezegd, wordt het leven van Jezus ons door Thomas op zeer aanschouwelijke wijze voorgesteld. Het visuele vermogen, alsmede de fantasie worden aangesproken en in werking gesteld. De behoefte in de late middeleeuwen aan het zien van beelden kan ook heel letterlijk worden opgevat. Houtsnijwerk, schilderijen en miniaturen dienden eenzelfde doel: de mens in de juiste gemoedstoestand brengen om zo de fysieke nabijheid te ervaren van het goddelijke.

Hier ligt ook een gevaar op de loer. Beelden moeten beschouwd worden als tijdelijke hulpmiddelen. Men kan ook te veel vasthouden aan beelden, of ze nu heel concreet zijn in de vorm van houtsnijwerk of schilderijen, of ontsproten aan de fantasie. De kans bestaat dan dat men gevangen blijft in uiterlijkheden.²⁸ Als men een tekst leest, moet men ook weer los raken van de woorden en zo moet het zien van beelden die in de overdenking ontstaan uiteindelijk overgaan in beeldloos schouwen. Uiteindelijk is God niet in woorden of beelden te vangen.

Dit is ook wat Geert Grote ons voorhoudt. Mediteren met behulp van de verbeelding is niet minderwaardig. Maar het gevaar is dat de voorstellingen die een mens zich vormt zich als een scherm kunnen opstellen tussen God en de mensen en dat kan ertoe leiden dat de mens meer bezig is met wat zijn eigen geest heeft voortgebracht dan met het Woord dat op geheimvolle wijze tot hem komt.²⁹ Dit gevaar

28 Rudolf Th.M van Dijk, 'Thematische meditatie en het beeld: visualiteit in *De spiritualibus ascensionibus* van Gerard Zerbolt van Zutphen (1367–1398)'. In: *Geen povere schoonheid*. Laat-middeleeuwse kunst in verband met de Moderne Devotie, onder redactie van Kees Veelenturf (Nijmegen 2000).

29 Geert Grote en Gerlach Peters, *Zich aan God hechten*. Twee teksten uit de Moderne Devotie. Ingeleid en vertaald door dr. Rob Faesen S.J. (Bonheiden 1999).

bestaat ook bij het lezen van de gedetailleerde beschrijvingen van Thomas over het lijden van Jezus. Het lezen van spirituele werken is niet louter bezig zijn met jezelf, maar het staat in dienst van de geestelijke voortgang om zuiverheid van het hart te bereiken.³⁰

In *Het leven van Jezus Christus* blijft Thomas gelukkig niet alleen stilstaan bij de onmenselijkheid van Jezus' lijden. De dankbaarheid overheerst dat Jezus door zijn dood uiteindelijk getriomfeerd heeft over het dodenrijk en de mensheid heeft voorbereid op de eeuwige zaligheid. Boek Twee handelt dan ook over de opstanding van Christus en zijn verschijningen. Het boek eindigt met een beschrijving dat na Jezus' hemelvaart het getal der gelovigen toenam en de christengemeenschappen tot bloei kwamen. En hoewel velen vervolgd en gemarteld werden om hun vaste geloof eindigt Thomas door Paulus aan te halen: Het lijden van deze wereld kan niet opwegen tegen de heerlijkheid die ons geopenbaard zal worden.

'Het Leven van Jezus Christus': hedendaagse inspiratiebron?

Na het voorgaande dringt de vraag zich op wat *Het leven van Jezus Christus* ons vandaag de dag nog te bieden heeft. Als we de cursivering uit de vorige zin weglaten en het dus niet over Thomas' werk zouden hebben, maar meer in algemene zin over Jezus' leven, dan zou deze vraag wellicht gemakkelijker te beantwoorden zijn. Jezus' levenswandel is in tweeërlei opzicht voorbeeldig: onberispelijk en navolgenswaard. Het kan ook in deze tijd nog gelovigen en zelfs niet-gelovigen aanspreken.

Thomas' werk is evenwel een duidelijk product van zijn tijd en de lezer van nu zal het dan ook in die context moeten zien. De moderne mens, gewend aan korte, bondige zinnen in kranten, literatuur en sociale media, zal het geduld moeten opbrengen om de vaak uitgebreide beschrijvingen tot zich te nemen en eigen te maken. Men zou kunnen opwerpen dat, aangezien Thomas de evangeliën op de voet volgt, men evengoed kan volstaan met het lezen van die Bijbel-

30 Gerard Zerbolt van Zutphen, *Geestelijke opklimmingen*. Vertaald, ingeleid en toegelicht door R.Th.M. van Dijk O. Carm.

boeken als men zich in het leven van Jezus wil verdiepen. Hoewel de kennis van de Bijbel, en dus ook de evangeliën in een zich secular ontwikkelende maatschappij tanende is, zijn er nog velen die er goed van op de hoogte zijn en moeiteloos Bijbelpassages kunnen reproduceren. Maar Bijbelteksten kunnen, als je ze maar vaak genoeg leest of hoort aan belevingswaarde inboeten. Men leest dan als het ware over de betekenis van de woorden heen. Het uitdiepen van teksten kan behulpzaam zijn om het Woord een levend woord te laten worden. Dat is bijvoorbeeld ook de functie die een goede preek in de kerk kan hebben. *Het leven van Jezus Christus* laat zich lezen als een uitgebreide prekenbundel. Niet voor niets wijst Paul van Geest erop dat de *Orationes* veel overeenkomsten vertonen met de *Sermones*, de preken die Thomas geschreven heeft.³¹ Of de stijl nu aanspreekt of niet, men moet haast wel onder de indruk komen van de liefde, de passie die Thomas voelt voor zijn Heer en zijn verlangen om met Hem verenigd te worden. Misschien zetten hedendaagse werken over Jezus ons letterlijk te veel aan het *denken*, waarbij het innerlijk aangeraakt worden te veel buiten schot blijft. Thomas spreekt met zijn werk rechtstreeks tot het hart, zo men wil tot de ziel, en het is aan de lezer of hij zich wil laten meeslepen door zijn verhaal, of eigenlijk het verhaal van Jezus.

31 Paul van Geest, *Thomas a Kempis*. Mystagoog op de breuklijn tussen de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd (Kampen 2008).

HET LEVEN VAN JEZUS CHRISTUS

Gebeden en overdenkingen

I

*Devote overwegingen met dankzegging over het
leven van onze zaligmaker Jezus Christus en de
goede dingen die Hij voor ons heeft gedaan*

(1) Een gebed om ons op te wekken om God te prijzen

Heer mijn God, ik wil U prijzen, want ik erken dat ik daartoe geschapen ben. Open mijn mond tot uw verheerlijking, zodat ik een loflied kan zingen voor uw naam. Wek mijn hart op, opdat het zich tot U keert. Verdrijf alle weerzin uit mij, vervul mij met uw genade, ontsteek mijn liefde, opdat ik U naar behoren kan dankzeggen. Vergeef de zonde van uw dienaar, reinig mij van alle vuiligheid naar lichaam en geest, opdat ik waardig mag worden tot eer van uw naam mijn lippen te openen.

Maar wie zal de onmetelijke luister van uw majesteit waardig kunnen prijzen? Zie, alle krachten van de hemel en alle engelenkoren zijn niet in staat uw verheven grootheid naar waarde lof te zingen. Hoeveel minder kan een broos mens, die bestemd is tot ontbinding, een worm, U naar waarde loven! Daarin schiet immers elk schepsel tekort, faalt ieder verstand, elke tong, elke taal. Wat zal ik dan doen? Zal ik ophouden U te prijzen, omdat ik U niet waardig prijzen kan? Of zal ik hierom zwijgen en sprakeloos staan, omdat ik mezelf onwaardig en niet zuiver vind? Een zo grove ondankbaarheid zij verre van mij, dat ik het zou nalaten U te prijzen, U, die alle schepselen loven moeten, met name de redelijke mens, die U boven alle schepselen zozeer begunstigd hebt. O, Vader van ontferming en God van oneindige goedheid, ik weet naar waarheid en beken het uit de grond van mijn hart: voor uw aangezicht sta ik als een zondaar, zeer onrein, die het meer past in het stof gebogen onder tranen en zuchten vergeving af te smeken dan uw lieflijke naam met besmeurde mond te loven en te roemen.

Maar vol vertrouwen op uw milde goedheid en grote barmhartigheid wil ik U loven uit het diepst van mijn hart. En ik doe een beroep op uw eindeloze ontferming dat U mij, onreine worm en tot ontbinding bestemd schepsel, niet wilt verstoten en niet wilt beletten uw heerlijke naam te prijzen. Maar wilt U heel mijn ziel opwekken en in vurige ijver ontsteken om U devoot met jubelende stem te loven.

Uw lof, o God, dat bent Uzelf. Door niemand wordt U waardiger lof gebracht dan door Uzelf, die de schepper en bestuurder van alle

schepselen bent. Immers, aan U dankt alles zijn oorsprong, kracht en werking, en zij getuigen van de lof en eer van uw naam. U moet dus altijd geprezen en gezegend zijn door alle schepselen. Maar alle lof wordt overtroffen, wanneer de geest uw waardigheid overdenkt en dan vanwege uw grote goedheid U verlangt te prijzen. Daarom, o mijn God, moet uw onvatbaar wezen, uw onuitsprekelijke almacht, uw ondoorgroendelijke wijsheid, uw onuitsprekelijke beminnelijkheid en uw liefde zonder maat geprezen worden. Dat uw goedheid zonder weerga, uw overstelpende barmhartigheid en ook uw eeuwige macht en onbeschrijfelijke majesteit geprezen mag worden. Dat uw onfeilbare waarheid, uw onveranderlijke gerechtigheid, uw nooit dovend licht, uw klare kennis en onaantastbare eigenheid geprezen mag worden. Dat uw onkreukbare rechtvaardigheid, uw buitengewoon wijze bestuur, uw evenwichtige voorzienigheid en onoverwinnelijke macht geprezen mag worden. Geprezen zij uw hoog verheven waardigheid, uw grote welwillendheid, uw niet hoog genoeg te waarden lieflijkheid, uw luisterrijke schoonheid en alles overtreffende liefde. Dat elke naam en ieder woord dat tot uw lof gesproken en verkondigd kan worden, U prijzen mag in eeuwigheid.

Dat de edelste koningin van de hemel, de roemrijke maagd Maria, geprezen mag worden en dat zij met het gehele hemelse hof uw altijddurende majesteit in eeuwigheid verheerlijken mag.

Dat de duizendmaal duizenden engelen, die U met gepaste eerbied dienen, U loven mogen en uw naam verheerlijken in psalmen van oneindige dankbaarheid. En dat de tienduizend maal tienduizenden hemelburgers, die eeuwig staan voor uw aangezicht U met de hoogste jubelklanken loven en aanbidden mogen met de grootst mogelijke eerbied. En dat uit mijn naam deze gelukzalige menigte van het hemelse hof U met de diepste devotie en op de meest welgevallige wijze U groeten, prijzen en verheerlijken mag in eeuwigheid.

En dat ook alle edele verlangens van de heiligen en alle uitspraken, die als honing van de lippen van de kerkvaders zijn gevloeid en alle deugden en volmaakte daden, ter ere van uw naam verricht, samen met de lofzangen van alle schepselen, U prijzen en verheerlijken mogen, zo verheven als ze kunnen en zo de heilige naam van uw Godheid zegenen in eeuwigheid. Dat al uw heiligen en uitverkoeren, van wie de namen geschreven staan in het boek des levens,

U prijzen en met altijddurende lof verheerlijken mogen. Dat zij de volledige vergeving van mijn zonden, een zalige dood en een gelukkig sterven afsmeaken mogen, opdat ik van de eeuwige verdoemenis bevrijd mag blijven en de hemelse heerlijkheid deelachtig mag worden. En mogen zij door hun verdiensten bij U voor mij de eeuwige zaligheid verwerven. Amen.

(2) Gebed over de schepping van de eerste mens en zijn noodlottige val

Ik zegen en dank U, heilige en ondeelbare Drie-eenheid, Vader, Zoon en Heilige Geest, de ene ware almachtige God. U hebt immers om uw onuitsprekelijke goedheid te openbaren in het begin hemel en aarde geschapen, de zee met alles wat ze bevat en boven alle schepselen de mens met bijzondere eer en waardigheid verheven tot uw beeld en uw gelijkenis door hem met macht te bekleden over de overige schepselen, met verstand te begiftigen en hem de onschuld van het leven te verlenen.

Ik loof en verheerlijk U voor die heerlijke gave, waarmee U de mens in het paradijs gesierd hebt met het doel dat hij van de hogere schepselen zou genieten, over de lagere heersen en dat hij hiervoor eeuwig uw lof zou moeten zingen.

Ik loof en eer U, liefderijke God, om uw onvolprezen barmhartigheid. Want U hebt de mens, die uw gebod overtrad en zich voor al uw weldaden ondankbaar toonde, voor een onherstelbare val behoed, hoewel U hem wel uit het verrukkelijke paradijs hebt verbannen tot boetedoening van zijn misstappen. Hoewel hij voor zijn overtredingen de eeuwige verwerping verdiend had en hij niet mocht hopen op vergeving, hebt U er toch van afgezien deze strenge gerechtigheid toe te passen. Veeleer hebt U uw onuitsprekelijke erbarmen getoond door hem het juk van een gepaste boetedoening op te leggen en hem na een eindeloze tijd de balsem van een lang begeerde vergeving in het vooruitzicht te stellen. En zo gebeurde het, dat door uw genade het schepsel, begiftigd met verstand en door

de eigen slechtheid met schuld beladen, de reddende hand werd bereikt.

Daarom moet iedere gelovige ziel U danken en niet op eigen kracht vertrouwen en zich niet laten voorstaan op de gerechtigheid van zijn verdiensten. Want uw schepsel, o mijn God, zijn wij. Door uw goedheid blijven wij staande. Door uw mildheid hebben wij ontvangen wat wij bezitten. Maar door onze verdorvenheid komen wij snel ten val en bezwijken wij. En als wij niet door de hulp van uw ontferming weer worden opgericht en bevestigd, vervallen wij steeds tot erger en gaan wij ten onder in het kwade.

Daarom, goede God, smeken wij uw ontferming af en brengen ons uw overdadige goedheid voor de geest. Daarom prijzen wij haar juichend in lieflijke zangen en verkondigen haar in uitgelezen bewoordingen. Daarom brengen wij U dankend het offer van onze vrome lof voor de overvloed aan bewezen ontferming, die U ons, ontaarde kinderen, met lichaam en ziel aan de zonde verkocht, zo mateloos betoond hebt.

(3) De herroeping van het vonnis over de mensen en de belofte van Christus' komst

Ik zegen en dank U, almachtige en zachtmoedige Heer God, wiens wezen goedheid, wiens wil macht, wiens werk barmhartigheid is, voor uw immense zachtmoedigheid en uw belangeloze goedheid. Want hiermee hebt U de mens, bedrogen door duivelse boosaardigheid en ter aarde gesmakt door het gif van een dodelijke ziekte, zonder aarzelen uit zijn vele dwalingen en onreine zonden teruggeroepen naar de weg van boetedoening en de staat van gerechtigheid. Daartoe hebt U hem hoop op vergeving gegeven en hem door de heilzame belofte van uw komst de troost geschonken van een redding die eens zijn deel zou zijn.

En opdat de mens niet zijn onwetendheid zou aanvoeren als een excuus voor het kwaad van zijn zonde, vermaande U hem herhaaldelijk over zijn verkeerde inzichten. U hebt hem immers de wet

ontvouwd en hem gevoelige slagen toegediend. U hebt aan de zondaren ondubbelzinnige vonnissen voltrokken. U hebt vele tekenen verricht en een goede toekomst beloofd, zodat zij die zich niet tot uw eredienst en de kennis van uw waarheid bekeren, niet te verontschuldigen zijn. Want voortdurend hebt U aan de vijf wereltijdperken¹ door aartsvaders, rechters, priesters, koningen en profeten van de rechtschappen Abel af tot Johannes de Doper, uw voorloper, toe, uw begeerde komst door wonderbaarlijke tekenen en vele uitspraken voorzegd, beloofd en aangekondigd. Dat hebt U gedaan om door zoveel getuigen, die u voorgingen en uw geheimen verkondigden, ons verstand tot het geloof op te heffen en ons trage gemoed door de levende voorbeelden van talrijke oude vaders in vuur en vlam te zetten.

(4) *De verlossing van de mensheid door het geheim van het vleesgeworden woord*

Ik zegen en dank U, Heer God, schepper en verlosser van de mensen, voor de overstelpende liefde waarmee U de mens, zo wonderbaarlijk geschapen, nog wonderbaarlijker hebt willen herscheppen. Want toen wij met U nog op voet van vijandschap verkeerden en de aloude dood over de hele mensheid zijn onzalige heerschappij deed gelden, bent U uw overmatige ontferming indachtig geweest en hebt U vanuit de verheven woning van uw heerlijkheid neergezien op dit ellendige tranendal. U hebt immers de grote ellende van uw volk op aarde gezien en de drukkende last van Adams kinderen. En zo hebt U, innerlijk geroerd door zoete liefde, gedacht aan onze vrede en verlossing. Want toen de volheid van de tijd was gekomen, bent U als de dageraad uit de hemel ons komen bezoeken en hebt U de verlangens

1 Verwijzing naar de zes wereltijdperken, zoals beschreven door Augustinus in o.a. de *Civitate Dei*. Voor de geboorte van Jezus zijn er vijf wereltijdperken geweest. Met de komst van Jezus wordt het zesde en laatste wereltijdperk ingeluid.

van de profeten vervuld door de menselijke natuur aan te nemen en als waarachtig God en mens onder de mensen te verschijnen.

Ik zegen en loof U, Jezus Christus onze zaligmaker, om uw grote nederigheid. U toch hebt U verwaardigd om een arm meisje tot moeder te kiezen, dat U als verloofde bestemd hebt voor een arme timmerman, genaamd Jozef, een rechtvaardig en heilig man. Ik zegen U om de boodschap van uw verheven menswording en om de eerbiedwaardige engelengroet, waarmee de engel Gabriël de zalige maagd Maria heel devoot groette en haar het goddelijke geheim ontvouwde, dat Gods Zoon uit haar mens zou worden.

Ik loof en huldig U om het grote geloof van de maagd Maria, om haar vastberaden instemming en haar nederige antwoord, en ook om haar deugden die zij op dat ogenblik aan de dag legde, toen zij de aartsengel op zijn blijde boodschap gewillig ten antwoord gaf: De Heer wil ik dienen: laat er met mij gebeuren wat u hebt gezegd.

Ik loof en verheerlijk U, o eeuwige wijsheid van de Vader, dat U zo wonderbaarlijk bent neergedaald uit uw onbereikbare hoogheid naar de onooglijke kerker van onze sterfelijkheid en dat U zo zuiver ontvangen bent uit Maria, door de medewerking van de Heilige Geest, op verheven wijze voltrokken. In haar maagdelijke schoot werd door de onuitsprekelijke kracht van de allerhoogste, die over haar kwam, uw heilig lichaam uit het onbevleete lichaam van de maagd gevormd. U, waarachtige God, één in wezen met de eeuwige Vader, bent immers met ons één vlees geworden zonder de besmetting van de zonde, om ons met U tot één geest te maken door ons aan te nemen als kinderen van God.

Ik loof en verheerlijk U, dat U zich volledig weggegeven hebt en om de liefderijke aanvaarding van ons lot om te lijden, om het aanvaarden van onze kleinheid, zwakheid en sterfelijkheid. Dat hebt U gedaan met het doel ons door uw zelfopoffering tot volheid te brengen, ons door uw vermogen tot lijden de zaligheid te verzekeren, ons door uw nederigheid te verheffen, ons door uw zwakheid te sterken en door uw sterfelijkheid op te voeren tot de heerlijkheid van de onsterfelijkheid.

Ik loof en verheerlijk U om uw langdurige inwoning, toen U als ongeboren kind negen maanden binnen de enge wanden van de maagdelijke schoot verborgen was. Daar hebt U de vastgestelde tijd

van de geboorte afgewacht, U, die naar uw godheid geen tijden en jaren kent, maar alles in passende tijd en regelmaat geordend hebt. O, hoe moet het iedereen met liefde en bewondering vervullen, dat U zo diep bent afgedaald. U, God van mateloze heerlijkheid, hebt het niet beneden uw waardigheid geacht een onaanzienlijke worm te worden en U hebt tot onze verlossing onze ellende willen aanvaarden. O lieve Jezus, van wie de eeuwige heerlijkheid afstraalt, hoe kleiner U Uzelf naar uw mensheid hebt gemaakt, des te groter bent U voor mij in uw goedheid en hoe geringer U voor mij bent geworden, des te dierbaarder bent U mij.

(5) De geboorte en de armoede van de Heer Jezus

Ik zegen en dank U, Heer Jezus Christus, als enige Zoon van de Vader uit de Vader voortgekomen, voor alle aanvang geboren, dat U zich op onuitsprekelijke wijze verwaardigd hebt uit diepe nederigheid in een vieze stal geboren te worden en in een nauwe voederbak te worden neergelegd uit liefde tot de heilige armoede.

Ik loof U, beminnelijke Jezus, om uw verheven oorsprong en om uw heerlijke geboorte uit de ongerepte maagd Maria. Ik loof U om uw armoede en omdat U nederig hebt willen neerliggen in een kleine onooglijke voederbak. Wie is in staat dit naar waarde te beseffen: de allerhoogste God, zo klein geworden voor de mensen? Hoe moeten alle mensen U danken, dat U voor hun verlossing zo'n benauwde voederbak hebt gezocht! O grote toegenegenheid, o wonderbare beminnelijkheid, o liefde vol bekoorlijkheid, God te aanschouwen als een pasgeboren kind, gewikkeld in schamele doeken en onder de adem van dieren in een smalle voederbak neergelegd! O, onbegrijpelijke nederigheid, dat de Heer aller heren zich verwaardigd heeft de medeknecht te worden van al zijn knechten! Maar het leek U nog te weinig mijn Vader te zijn, Heer God, U, die mijn schepper bent. Zo hebt U zich zelfs verwaardigd door een waarachtige menselijke natuur mijn broeder te worden en mijn

vlees, maar met uitzondering van de menselijke zonden.

O geboorte, die door een uitnemend wonder uitgaat boven de natuur, maar die ter genezing van de gewonde natuur onze droevige intrede in de wereld troost schenkt door goddelijke kracht. O hoe gelukkig en uitermate beminnelijk is uw geboorte, lieve Jezus, Zoon van de verheven maagd, kind van de onvolprezen moeder Maria. Uw geboorte herstelt de geboorte van alle mensen, brengt ze in betere omstandigheden en maakt hun veroordeling ongedaan. Ze verscheurt het besluit dat tegen hen genomen is, zodat voortaan iedereen die treurt omdat hij al vervloekt uit Adam is geboren, zich verheugt over uw onbesmette geboorte in het vertrouwen dat hij door uw genade op de gelukkigste wijze is herboren.

Dank breng ik aan uw onverdiende en roemrijke geboorte, Jezus Christus, enige Zoon van God. Door U hebben wij toegang verkregen tot deze genade, waarin wij vast zijn komen staan en vertrouwen hebben in de hoop op de heerlijkheid van de kinderen Gods, ons van de hemel uit beloofd. Tot U, onderpand van onze verlossing en eeuwige hoop van alle mensen, die ons tevoren al gezocht hebt, toen wij U nog niet kenden, tot U nemen wij, nietswaardige zondaars, onze toevlucht. O heilige, lieflijke kinderlijkheid, die in de harten van de mensen de ware onschuld hebt gestort. Dat door U alle leeftijd mag weerkeren naar een zalige kinderlijke staat en aan U gelijkvormig worden, niet door kleinheid van gestalte, maar door de deugd van nederigheid en een rechtschapen levenswandel. Sta mij toe, dat ik in de heilige voetstappen van uw ootmoed en armoede mag treden, van U, die om alle mensen een voorbeeld van deugd en een middel tot eeuwige zaligheid te geven, in het diepst van de nacht geboren hebt willen worden uit de maagd Maria. Geef dat ik U devoot dank en U lof mag zingen, samen met de engelen en alle hemelbewoners, die U gemaakt hebt tot de blijde herauten van uw geboorte.